

Juryrapport BNG Bank Literatuur Prijs 2019

16 januari 2020, Amstelkerk

We zitten alweer volop in 2020, het achteromkijken is afgerond, alles over het voorgaande jaar is nu wel gezegd. Behalve dit: er verschenen drie opmerkelijke romans van jonge schrijvers, die zeer uiteenlopend zijn, maar in één opzicht overeenkomen: ze vertonen lef. Dat is een vaststelling achteraf. De jury heeft zich niet voorgenomen, dit jaar in het bijzonder te letten op onverschrokkenheid of eigenzinnigheid - maar het is waar, een auteur die goed schrijft én aan conventies morrelt, valt sneller op.

In een conventionele roman blijkt de auteur semi-autobiografisch terug op de eigen jeugd, bemerkt dat sommige trauma's nog niet geheeld zijn, en na de confrontatie daarmee wordt de rekening opgemaakt, waarna de hoofdpersoon gelouterd dan wel gehavend de eindstreep haalt.

Het kan ook anders. Bijvoorbeeld zo: de auteur grijpt terug - alleen niet naar het eigen verleden, maar naar de eerste eeuw na Christus. Of: de auteur laat direct merken dat hij een spel speelt - met een genre, en dus ook met de lezer. Of: de auteur demonstreert een afkeer van dwang, door op intelligente en verrassende wijze niet te buigen voor de eisen van het traditionele verhaal.

Met plezier stellen wij u onze keuze voor, in alfabetische volgorde.

1. Willemijn van Dijk, *Het wit en het purper* (uitgeverij Ambo Anthos)

Over het Romeinse Rijk, de schandalen en de triomfen, is al veel geschreven en uitgezocht. Ook door Willemijn van Dijk. Als oudhistoricus en liefhebber van Italië schreef ze in de voorgaande jaren *Via Roma*, met de verhalen achter 50 straatnamen in de hoofdstad, en *De opvolger*, met wie ze doelde op Tiberius, de opvolger van keizer Augustus.

In dat spannende non fictie-boek kwam ook Marcus Antonius Pallas ter sprake, de Griekse slaaf die bij de keizerlijke familie in Rome terecht kwam, en die er in het jaar 31 op uit werd gestuurd naar het eiland Capri, waar de oude keizer Tiberius al jaren gerieflijk woonde met zijn tamme slang en zelf geteelde komkommers, om hem een brief te brengen.

Daar gebeurde het al. We zaten in één keer midden in het verhaal, ook al speelt dat 2000 jaar geleden en kennen we de hoofdrolspelers alleen uit andere schriftelijke bronnen, van Suetonius tot Robert Graves.

In Willemijn van Dijks eerste roman, *Het wit en het purper*, een verwijzing naar de toga die Pallas draagt (maar misschien tevens een knipoog naar *Le rouge et le noir* uit 1830 van Stendhal), kiest de auteur voor het perspectief van deze Pallas, een buitenstaander in de keizerlijke familie, een slaaf die vrijgelatene wordt, en die door zijn goede connecties onverwacht kan doordringen tot de top, door onder de mismaakte keizer Claudius het beheer over de financiën van het gehele Rijk te krijgen. Feitelijk is hij dan machtiger dan de keizer.

Van Dijk laat de achterkant van de historie zien, door zich te verplaatsen in een man die alles van dichtbij heeft kunnen waarnemen - het gekonkel, de bruutheid, de losbandigheid, het antisemitisme, en de rol van de vrouwen, die toentertijd niet bij een vergadering van de senaat aanwezig mochten zijn, maar die letterlijk achter de schermen dikwijls behoorlijk sturend waren. Pallas werkt zich op, leert opportunistisch te zijn, speelt politieke spelletjes en wordt een welvarend man. Zijn ambitie wordt hem noodlottig, wanneer hij mede de weg vrij maakt voor keizer Nero, die het Rijk in chaos zal dompelen.

Zo wordt *Het wit en het purper* een roman over de geschiedenis, maar óók over macht en wat je daar voor over hebt, én over aanpassing die zo ver kan gaan, dat je je eigen achtergrond verloochent.

In een beheerste, soms enigszins statige taal laat Willemijn van Dijk zien dat de Romeinse tijd minder ver van ons af staat dan we wellicht denken; de dilemma's en intriges die zij beschrijft, komen ons, als we eerlijk zijn, niet onbekend voor.

2. Tom Hofland, *Vele vreemde vormen* (uitgeverij Querido)

Is amusement een criterium om een roman te waarderen, dan zit je bij Tom Hofland goed. Hij vermaakt de lezer, van begin tot eind. Dat deed hij met zijn romandebuut *Lyssa* – een goed uitwerkte variatie op de negentiende-eeuwse Russische roman – en daar slaagt hij opnieuw met verve in met *Vele vreemde vormen*, een modern speurdersboek. Hoofdpersonage: een privédetective. Locatie: exotisch. Thema: vermissing. De vader van Tomás Mancanza is verdwenen, en Tomás gaat hoogstpersoonlijk naar hem op zoek – dat doet hij met zijn aantrekkelijke vriendin Camille en de knotsgekke inspecteur Franco. Tom Hofland schotelt de lezer een droom van een boek voor, vol bonte avonturen en levendige taferelen.

Maar al die nadruk op vermaak legt op subtiele wijze ook iets bloot. Waar de personages van Tom Hofland zich mee bezighouden, is inderdaad dát: vermaak, een droom, een niet-realistische werkelijkheid. En daar begint iets te wringen, precies die nadruk op dat vluchtige zorgt ervoor dat deze roman méér is dan louter entertainment. De personages in *Vele vreemde vormen*, zo ontdekt de lezer, blijken niet zozeer op zoek te zijn, ze zijn op de vlucht voor iemand, en wel voor zichzelf. Ze durven zichzelf niet onder ogen te komen. Hoewel deze roman leest als een droom, hebben de personages niet de moed hun ogen te sluiten om in zichzelf af te dalen. Ze zijn bang voor wat ze daar zullen aantreffen.

Er is een dans. Een meisje beweegt heen en weer en ze zegt: 'Ik dans tegen de dromen. [...] Mijn slaap is stil en zwaar. O nacht, ik ben blij, dus laat me. Breng me niet tot vele vreemde vormen.' Toch zullen de personages, met Tomás Mancanza voorop, moeten onderkennen dat het leven, wil het ten volle worden geleefd, niet alleen een vrijblijvend avontuur is, maar dat het ook een verontrustende kant heeft. Precies die spanning tussen vermaak en huiver maakt van *Vele vreemde vormen* zo'n intrigerende roman.

3. Niña Weijers, *Kamers antikamers* (uitgeverij AtlasContact)

Aan het begin van *Kamers antikamers*, de tweede roman van Niña Wijers, interviewt de vrouwelijke ik-persoon, zelf een jonge auteur, een oudere schrijfster, die zegt: 'Het enige wat je in mijn ervaring nodig hebt is een rode draad om zo af en toe naar terug te keren, hoe miniem ook. Iets, of bij voorkeur iemand, die de boel bijeenhoudt.' Dat procedé heeft ook Weijers zelf met succes toegepast, want zo'n draad bindt ook haar vrijwel plotloze roman: de gesprekken die de ik-persoon tijdens het wandelen voert met vriendin en schrijfster M zorgen voor samenhang in deze op het eerste gezicht los geconstrueerde ideeënroman.

Weijers heeft geen traditionele roman geschreven, het zijn vooral herinneringen en overdenkingen, onder meer over literatuur. Zo spreken de twee schrijfsters, over de roman van M in wording waarin de ik-persoon van Weijers een rol speelt. Zelf wil zij aanvankelijk een roman over 'kalm geluk' schrijven, maar het boek komt er uiteindelijk heel anders uit te zien. In de roman worden vooral verschillende mogelijkheden die het leven biedt op virtueuze wijze, door nevenschikking en spiegeling, tegen het licht gehouden.

Een rustig leven met een stabiele man, een vrijgezellenbestaan met korte relaties, een leven met een kind en etentjes met vrienden, en een bestaan dat gedomineerd wordt door een heftige liefdesaffaire met een vrouw. Er worden geen keuzes gemaakt.

Het spelen met de verschillende mogelijkheden lijkt een gevecht tegen de tijd. De ik-persoon formuleert het als volgt: 'De toekomst tegenhouden met de toekomst, zijwaarts als een krab door tijd en ruimte, [...], je zou het een literaire techniek kunnen noemen, of een realistische manier van leven.'

Weijers ironiseert aspecten van het hedendaagse leven waarin een kookeiland en recepten van Ottolenghi beeldbepalend zijn. Ook levert ze en passant maatschappijkritische kanttekeningen als: 'Het waren tamelijk onschuldige jaren, toen Airbnb werd nog beschouwd als een handige en zelfs menselijke oplossing voor reizigers en huiseigenaren.'

Weijers' stijl is aangenaam transparant, ze gebruikt verrassende beelden: zo is een van de personages 'zo teer als een papieren pakje kreteks', elders in de roman duikt een man op 'die zijn leeftijd droeg als een zorgvuldig uitgekozen pak'. Weijers zet aan tot nadenken over de keuzes die

iemand moet en kan maken - ook niet kiezen is een keuze. Dat beperkt zich niet tot de literatuur, maar juist ook in het leven zelf. Ze doet dit zo pakkend dat de lezer tot het eind geboeid blijft.

Dames en heren! De conventie van een juryrapport wil dat de voorzitter verklaart dat de keuze weer verdraaid moeilijk was. Daar moet ik deze keer van afwijken. Die uitdrukking is namelijk, behalve een cliché, ook véél te zacht uitgedrukt voor de tumultueuze taferelen die zich begin december in de Eerste Klas restauratie van het Centraal Station van Amsterdam hebben voorgedaan. Op een zeker moment kwam er, midden in de verbale strijd, zelfs een portefeuille op tafel- wat voor de dienstdoende ober het signaal was om de rekening op te maken. Volgde een moment van nieuwe discussie, nieuwe bitterballen (geflankeerd door een nieuwe rekening), nieuwe patstelling, oude zakdoeken over bezwete voorhoofden, en defensief terugzakken in de zetels.

De immer aanwezige kaketoer Elvis doorbrak uiteindelijk het collectieve zwijgen door plotseling *It's Now Or Never* van zijn naamgever in te zetten.

Elvis had gelijk. We moesten dringend een knoop doorhakken. En we kwamen eruit.

De BNG Bank Literatuur Prijs 2019 is voor een groot waagstuk, waarin kennis van zaken en zin in avontuur hand in hand gaan. Een roman die het verre verleden dichterbij ons brengt dan een bezoek aan de eeuwige stad kan bewerkstelligen: *Het wit en het purper* van Willemijn van Dijk.

Hetty Hafkamp (voorzitter)
Jacqueline Bel
Arjan Peters
Arie Storm